

Kritik mot Nybro, Emmaboda, Torsås och Uppvidinge kommuners gemensamma överförmyndarnämnd för att ha hämtat in uppgifter om anhöriga till en god man utan att det fanns behov av det

Beslutet i korthet: I samband med att en överförmyndarnämnd kontrollerade lämpligheten hos en tilltänkt ställföreträdare togs uppgifter om hennes anhöriga in. JO konstaterar att sådana uppgifter visserligen kan ha betydelse för att kontrollera exempelvis en eventuell jävssituation. I regel är dock sådana uppgifter obehövliga för prövningen. Med hänsyn till bl.a. enskildas grundlagsskyddade rätt till privat- och familjeliv ska sådan information inte tas in slentrianmässigt. Eftersom ingenting har framkommit som tyder på att det fanns anledning att ta in dylika uppgifter i det aktuella ärenden får överförmyndarnämnden kritik.

Bakgrund

I en anmälan till JO mot Växjö tingsrätt (dnr 5063-2022) uppgav AA bl.a. följande. Hon har utsetts till god man för två bröder. I de handlingar som tingsrätten skickade till bröderna fanns namn, adress och personnummer till såväl hennes föräldrar som hennes barn och make. AA ifrågasatte varför tingsrätten hade skickat ut de uppgifterna.

Jag skrev av klagomålen mot tingsrätten den 16 december 2022 och beslutade i stället att i ett särskilt ärende utreda Nybro, Emmaboda, Torsås och Uppvidinge kommuners gemensamma överförmyndarnämnds handläggning och rutiner.

Utredning

JO begärde att överförmyndarnämnden skulle yttra sig. Av yttrandet skulle det särskilt framgå vilka rutiner och riktlinjer nämnden tillämpade vid lämplighetskontroll av en tilltänkt god man eller förvaltare. Nämnden skulle också svara på vilka skälen var till att överförmyndaren i det aktuella fallet inhämtade utredning om den tilltänkta gode mannens anhöriga, liksom hur deras personuppgifter hanterades. Nämnden ställde sig bakom följande yttrande:

Redogörelse för ärendet

I maj 2021, i samband med ärendehandläggning avseende ansökan om godmanskap, gjordes en lämplighetsutredning av ställföreträdare. Ansvarig handläggare tog då även ut registerutdrag kring ställföreträdarens familj för att få en bild av hur personens livssituation, och därmed möjlighet att jobba med uppdraget, såg ut. [...]

Ansvarig handläggare arbetar mot två olika Tingsrätter, Kalmar och Växjö. Växjö Tingsrätt begär, till skillnad mot Kalmar Tingsrätt, att ansökningar om ställföreträdarskap ska innehålla skriftliga underlag som visar på ställföreträdarens lämplighet.

Aktuellt registerutdrag sändes till Tingsrätten tillsammans med övriga underlag i lämplighetsutredningen. När Tingsrätten sedan tagit beslut i frågan sände Tingsrätten tillsammans med protokollet, till huvudmannen, ut samtliga underlag där även nämnd handling ingick. Ansvarig handläggare var inte medveten om detta förfarande.

När ställföreträdaren läste posten hos sin huvudman fann hen underlaget och kontaktade då ansvarig handläggare och ifrågasatte varför handlingen varit nödvändig i utredningen.

Ansvarig handläggare insåg då misstaget och felet som därmed begåtts. Samma dag, i maj 2021, kontaktade ansvarig handläggare närmaste chef och tillfrågade denne om hur saken skulle hanteras i kommunen och vilka åtgärder som skulle vidtas. Chefen gjorde bedömningen att det mellan myndigheter kunde vara rimligt att sända en sådan handling men att Tingsrätten möjligen inte borde ha sänt den vidare till huvudmannen. Enligt chefen skulle inga andra åtgärder ske.

Vid tiden för händelsen hade överförmyndarenheten inga skriftliga rutiner för hur lämplighetskontrollen av ställföreträdare skulle ske. Skriftliga rutiner för detta upprättades hösten 2021. [...]

Synpunkter från ansvarig handläggare: Handläggare var vid tidpunkten relativt nyanställd i kommunen. Skälen till att handläggaren inhämtade underlagen var att få en bild av ställföreträdarens familjesituation och därmed möjlighet att kunna åta sig aktuellt ärende och eventuellt fler framtida ärenden.

Handläggaren har sedan händelsen inträffade genomgått två utbildningar i GDPR [EU:s dataskyddsförordning, JO:s anm.].

[...]

I samband med att JO sände sin begäran till nämnden har det till Integritets- skydds Myndigheten, IMY upprättats en anmälan om personuppgiftsincident.

Ansvarig handläggare är numera mycket medveten om det olämpliga förfarandet.

Förslag till yttrande

— — —

- De anhörigas uppgifter har förvarats i en pappersakt i låst arkiv perioden från att de togs fram till att de gallrades i juni 2021 i samband med att Tingsrätten tagit beslut om anordnande av insatsen.

Nämndens bedömning

Rutiner för lämplighetskontroll av tillänkta ställföreträdare saknades då incidenten inträffade. Skriftliga rutiner har upprättats och tillämpas sedan hösten 2021. Personalen har genomgått utbildning i GDPR. Nämnden bedömer därmed att rimliga åtgärder har vidtagits för att fortsättningsvis förhindra liknande avvikelser.

Rättsliga utgångspunkter

Om någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållanden behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person, ska rätten, om det behövs, besluta att anordna godmanskap för honom eller henne. På begäran av rätten ska överförmyndaren som huvudregel lämna förslag på god man. Detta framgår av 11 kap. 4 och 17 a §§ föräldrabalken, FB.

Av 11 kap. 12 § FB följer att det till god man ska utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig person samt att innan någon utses till sådan ställföreträdare ska hans eller hennes lämplighet kontrolleras i den utsträckning som behövs.

EU:s dataskyddsförordning¹ innehåller bestämmelser om behandling av personuppgifter. Av artikel 6.1 framgår bl.a. att om den registrerade inte har lämnat sitt samtycke till att hans eller hennes personuppgifter behandlas, är behandlingen laglig endast om den är nödvändig för vissa uppräknade syften.

Bedömning

Innan en person förordnas som god man eller förvaltare ska alltså hans eller hennes lämplighet kontrolleras i den utsträckning det behövs. Det är viktigt att överförmyndare och överförmyndarnämnder tar uppgiften att pröva gode mäns lämplighet på allvar. En aktiv efterforskning av tillänkta gode mäns lämplighet kan bidra till att kompetenta personer utses och minska risken för att den enskilde utnyttjas av sin gode man. Hur omfattande en sådan kontroll ska vara får avgöras från fall till fall och bör ske med utgångspunkt i det enskilda uppdraget. I en lämplighetsprövning kan det exempelvis ingå att kontakta referenspersoner och att kontrollera förekomst i belastningsregistret samt i register hos Kronofogdemyndigheten och socialtjänsten. Överförmyndaren bör även väga in om det finns några intressekonflikter. (Se prop. 2013/14:225 s. 34 f.)

I det nu aktuella fallet har överförmyndarnämnden hämtat in ett flertal personuppgifter om AA:s föräldrar, make och barn. Överförmyndarnämnden har uppgett att anledningen var att handläggaren skulle bedöma om AA:s familjesituation tillät att hon åtog sig de uppdrag som prövningen gällde och eventuella framtida uppdrag.

Det är inte uteslutet att uppgifter om en tillänkt god mans anhöriga kan vara av betydelse för en lämplighetsprövning, exempelvis som en del av underlaget för jävsbedömningar. I regel bedömer jag dock att sådana uppgifter måste anses obehövliga, och ingenting har framkommit som tyder på att det fanns anledning att ta in dylik information i AA:s fall. Jag uppfattar överförmyndarnämndens

¹ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

remissvar som att nämnden har samma uppfattning. För övrigt noterar jag att det nya rutindokument för lämplighetsprövningar som nämnden har hänvisat till inte nämner något om inhämtande av uppgifter av detta slag.

Integritetsskyddsmyndigheten, IMY, är ordinarie tillsynsmyndighet enligt EU:s dataskyddsförordning medan JO:s tillsyn är extraordinär. Överförmyndarnämnden har upplyst om att den efter det att jag inledde denna utredning och begärde att nämnden skulle yttra sig hit har anmält det inträffade till IMY som en personuppgiftsincident. Jag går därför inte närmare in på frågan om hur behandlingen av de personuppgifter som varit aktuella i detta ärende har förhållit sig till dataskyddsförordningens regelverk.

Det är emellertid enligt min uppfattning självklart att en myndighet inte bör hämta in personuppgifter som den inte har något behov av (se t.ex. 1 kap. 2 § fjärde stycket regeringsformen, enligt vilken det allmänna ska värna enskildas privatliv och familjeliv). Även om det i det aktuella fallet rörde sig om lättillgängliga offentliga folkbokföringsuppgifter får överförmyndarnämnden därför kritik för att personuppgifterna hämtades in.

Mot bakgrund av nämndens egen anmälan till IMY finns det skäl att skicka en kopia av mitt beslut till myndigheten för kännedom. Eftersom AA:s tidigare anmälan ändå har behandlats i dettas ärende bör också hon få en kopia av detta beslut.

Ärendet avslutas.

Katarina Pålsson

Ärendet har tidigare handlagts av rättssakkunniga Albert Pettersson. Byråchefen Johan Thorblad har deltagit i beredningen.